

Кондратьева С., студент
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

130-Й СОНЕТ ШЕКСПИРА В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ

В статье исследуются переводы 130-го сонета Шекспира на украинский язык. К рассмотрению взяты переводы И. Франко, И. Костецкого, Д. Паламарчука, А. Тарнавского, В. Марача и О. Тильной.

Ключевые слова: *Вильям Шекспир, 130-й сонет, перевод.*

Kondrateva S., student
KNU of Taras Shevchenko, Kyiv

130TH SONNET BY SHAKESPEARE IN UKRAINIAN TRANSLATION

The article investigates the translation of the 130th sonnet by Shakespeare into the Ukrainian language. To review the translations by I. Franko, J. Kostetskii, D. Palamarchuk, A. Tarnavsky V. Marach and O. Tilnoyi are taken.

Keywords: *William Shakespeare, sonnet 130, translation.*

Стаття надійшла до редакції 02.07.2014

УДК 316.77

Сегол Р., к.н. із соц. ком., доц.
НТУУ «КПІ», ВПІ, Київ

РОЛЬ РЕДАКТОРА ПЕРЕКЛАДУ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Проведене дослідження дозволило визначити роль перекладу у системі міжкультурної комунікації, виділити межі втручання та роль редактора перекладу під час створення тексту друготвору. Переклад на сьогодні стає основою обміну інформацією між різномовними учасниками комунікаційного процесу, а саме від редактора перекладу залежить якість декодування та вторинного кодування інформаційного складника повідомлення.

Ключові слова: *адекватність, декодування, кодування, міжкультурна комунікація, переклад, редактор перекладу.*

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій та всебічної взаємодії народів та культур неможливо уявити ізолюваність однієї культури від іншої, однієї мовної системи від іншої, наскільки сильно вони б не різнились між собою. Повноцінне життя людини неможливе у ізоляції від інших людей, так само й жодна культура не має змоги адекватно й повноцінно функціонувати відокремлено від культурних здобутків інших народів. У процесі розвитку культур відбувається постійний процес оцінювання складових

© Р. Сегол, 2014

частин власного минулого та досвіду інших культурних груп. На сьогодні майже не існує ізольованих культур, окрім деяких туземних племен. Розвиток сучасного суспільства можливий лише завдяки постійному обміну інформацією, розгорнутому аналізу науково-технічних та інтелектуальних здобутків всіх народностей та бажання й можливості поділитися власними здобутками та надбаннями із іншими.

Надзвичайної актуальності набуває проблема вивчення міжкультурних комунікаційних зв'язків та підготовка фахівців, які б могли вчасно та якісно адаптувати різномовні культурні продукти для сприйняття та опрацювання широким загалом. Таким чином, на перший план виходить роль перекладу як основи міжмовної та міжкультурної комунікації у сучасному світі, а жоден переклад не можливий без участі редактора перекладу, який здійснює функції дослідника та критика, письменника та культуролога, подає об'єктивну оцінку створеного продукту міжкультурного комунікаційного процесу та дає настанови для подальшого його удосконалення з метою поліпшення сприйняття інформації реципієнтом.

Метою поданого дослідження є визначення місця перекладу та ролі редактора перекладу у системі міжмовного комунікаційного процесу під час створення продуктів-другтворів. Мета передбачає вирішення таких завдань:

- визначення поняття «переклад» у системі міжмовної комунікації;
- опрацювання процесів кодування та декодування повідомлення для сприйняття реципієнтом перекладного твору;
- окреслення ролі редактора перекладу під час процесу передання первинного повідомлення.

Об'єктом дослідження є визначення місця та ролі редактора перекладу у процесі створення адекватного перекладного продукту в міжкультурному комунікаційному сегменті. Предмет дослідження — функції редактора перекладу під час кодування та декодування перекладного повідомлення.

Початок дослідженням міжкультурної комунікації було покладено у роботах Е. Холла в середині ХХ століття, проте за останні 30 років проблематика вивчення комунікаційних процесів та зв'язків між різними культурами суттєво змінилась. Створення Європейського Союзу відкрило кордони для вільного пересування людей, капіталів, товарів, а, отже, і культурних традицій, що викликало нову постановку проблеми спілкування носіїв різних культур. Відділення міжкультурної комунікації у окрему наукову школу відбулось на межі 70-80 років ХХ століття, коли почали існувати спеціалізовані відділення на базі провідних європейських вишів (у Мюнхені, Йені тощо). Сьогодні широко поширення набув термін «всесвітнє глобальне село», вперше запропонований Маршаллом Маклюеном у працях «Галактика Гутенберга» (1962) та «Розуміння засобів масової інформації» (1964) для визначення нової комунікаційної, а згодом і культурної ситуації у світі, проте з часом цей термін трансформувався для використання у процесі опрацювання Інтернет-технологій та визначення у мережівій комунікації специфіки обміну інформацією, коли для співрозмовників відсутні просторові та часові обмеження, відбувається наближення культур, світоглядів, традицій, цінностей та здобутків. Подальший розвиток вивчення міжкультурної комунікації набув у роботах Я. Кім, С. Верещагіна, М. Костомарова, В. Телії тощо.

Переклад дає можливість формувати та збагачувати власну культуру шляхом ознайомлення, усвідомлення та запозичення через осмислення набутих культурного, політичного, економічного, художньо-естетичного розвитку інших етносів у процесі

міжмовного спілкування [1]. Розвиток наукових знань і формування нових ідей можливі суто після всебічного вивчення та усвідомлення створеного й викладеного за допомогою інших мовних систем в історичній перспективі. Водночас для того, щоб повністю оволодіти мовою, потрібно не лише засвоїти систему мовних знаків у поєднанні з правилами, способами викладу та аналізом результату — повідомлення, але мати можливість порівняти цю систему власної мови із системами інших мов.

Переклад — це різновид міжмовного спілкування, рецептивно-продуктивна мовленева діяльність. Під час цього процесу сприйнятий текст мови-донатора (рецептивний акт) відтворюється мовою друготвору (продуктивний акт). Переклад як термін подається М. Зарицьким, С. Влаховим, С. Флоріним, К. Чуковським у двох значеннях — процес перекладу та його результат. Саме в двох значеннях він аналізується і витлумачується в нашому дослідженні. Переклад можливий з будь-якої вербальної та невербальної мови на іншу. В основі цього принципу лежить єдність законів мислення, логічних і психологічних структур, властивих будь-якому етносу, народу, якою б мовою він не спілкувався [1].

Переклад як комунікаційний акт базується на поступовому й паралельному спілкуванні автора, перекладача й редактора як продуцентів та потенційного читача як реципієнта готового продукту — тексту перекладу. Цей комунікаційний акт може бути як безпосереднім — творчі зустрічі, читання, онлайн-конференції, так і опосередкованим — цей варіант здійснення акту відбувається тепер найчастіше [2].

Переклад як складова частина сучасної комунікації — це зумовлений ситуацією та соціально-психологічними особливостями комунікаторів процес встановлення й підтримання контактів між членами соціальної групи чи суспільства загалом на основі духовного, професійного або іншого єднання учасників комунікації. Цей процес є поєднанням інтелектуально-мислительних та емоційно-вольових актів, опосередкованих мовою та дискретних у часі й просторі — тобто у вигляді актів мовлення, актів паралінгвістичного характеру та психофізіологічного впливу, актів сприймання та розуміння, що пов'язані з процесами збору фактів, їх зберігання, аналізу, переробки, оформлення, висловлення та за потреби — поширення, сприймання й розуміння. Процес може відбуватися з використанням різних знакових систем, зображень, звуків, засобів комунікації, засобів зв'язку. Його результатом є конкретна інтелектуально-мислительна й емоційно-вольова поведінка співрозмовника, конкретні результати його діяльності, прийняті ним рішення, що задовольняють членів соціальної групи або суспільства загалом [3; 5]. Переклад існує в процесі обміну інформацією між комунікаторами. На ньому базується встановлення та підтримання контактів між членами соціальної групи, які належать до різних етносів і культурних прошарків та, у свою чергу, формують процес спілкування в суспільстві загалом. Суспільство як симбіоз комуніканта (ініціатора процесу спілкування) та комуніката (адресата процесу спілкування) неможливе без використання перекладу. Для обміну інформацією учасники комунікаційного процесу мають досконало володіти тією системою знаків, за допомогою якої передається те чи інше повідомлення. Відсутність цього знання позбавляє комуніката нових, іноді — необхідних для подальшого існування знань, а комуніканта — результату процесу спілкування, робить передавання та поширення інформації практично неможливим [5].

Така складова частина комунікації, як збирання фактів, їх зберігання, аналіз, переробка, оформлення, висловлення та поширення, сприймання й розуміння, у свою чергу,

не може існувати без адекватного використання перекладу як засобу комунікативного зв'язку елементів цієї системи. Для всебічного збирання та аналізу фактів потрібно опанувати всі можливі напрацювання тієї чи іншої галузі всіма наявними мовами. Водночас не можна говорити про те, що реципієнт інформації володіє всіма мовами, які можуть використовувати потенційні продуценти під час створення повідомлення. Фахівець використовує знаки тієї мовної системи, якою він володіє досконало, для того, щоб створити потрібне повідомлення та без зайвих бар'єрів викласти інформацію обраній цільовій аудиторії. Для засвоєння та опрацювання всього шару цієї інформації реципієнт, який водночас може бути майбутнім продуцентом вже синтезованого повідомлення (знання, отримані в процесі опрацювання інформації, та власні знання реципієнта в поєднанні дають нове повідомлення), звертається до перекладних джерел, поданих тією мовою, якою досконало володіє реципієнт і якою йому зручніше та простіше засвоїти потрібну інформацію. Отримана інформація проходить процес переробки — перекладу реципієнтом повідомлення на мову власного розуміння з обраною метою — отримати або закріпити нові знання, змінити ставлення до обраного явища, події, процесу або, навпаки, підтвердити ставлення, поширити набуті знання через передання їх у власному повідомленні після синтетично-аналітичної обробки для ознайомлення з висновками проведеного дослідження та опрацювання обраною цільовою аудиторією з визначеною метою.

Структура повідомлення та структура тексту визначається як модель, яка спрямовує сприйняття в той чи інший спосіб за допомогою відповідних кодів. На основі відповідного коду та принципу кодування інформації автор повідомлення відбирає виразальні засоби. Таким чином, для створення системи декодування повідомлення потрібно створити адекватну класифікацію для виділення важливих елементів структури та подальшої оптимізації тексту друготвору методами редагування.

З цією метою умовно задієно систему соціокультурних, технічно-професійних та репрезентативних кодів. Класифікацію виведено на основі загальноприйнятого в семіотичі поділу на соціальні, технічні та репрезентативні коди [4], оскільки, на наш погляд, не можна відкидати із соціального аспекту культурний, а з технічного — професійний, систему було вдосконалено відповідно до мети поданого дослідження. Аналіз проводився на аудіовізуальному матеріалі, який на сьогодні становить найбільший пласт при створенні інформації для її подальшого опрацювання. Для конкретизації за основу було взяло аудіовізуальні телевізійні тексти.

За цією класифікацією, *соціально-культурні коди* тексту включають ті, які інформують реципієнта про соціальний стан людини (продуцента або репродуцента повідомлення), її професію, освіту, культурний підтекст ситуації. Серед кодів цього різновиду трапляються стереотипні (наприклад, сірий костюм символізує бюрократію). Сприйняття соціально-культурного коду залежить від багатьох чинників, серед яких чільне місце посідають соціальний стан, культурний розвиток, професія, розвиток мовлення, знання іноземних мов тощо, з психологічного боку, впливає те, наскільки очікування реципієнта збігаються з продуктом, який він отримав. Під час редагування перекладних текстів соціально-культурні коди допомагають краще зорієнтуватися в мовних реаліях та обрати правильні шляхи їх передання мовою реципієнта для подальшого перекладу на мову власного розуміння.

До *технічно-професійних кодів* телевізійних текстів належать плани камери, освітлення, монтаж, використання звукового ряду та музики. Цей тип кодів так само

розрахований на глядацьке сприйняття, він є деякою заявкою про жанр програми. Наприклад, освітлення падає прямо чи з іншого боку для того, щоб надати обличчю персонажа відповідного виразу, використовується динамічна чи, навпаки, повільна музична композиція. Технічно-професійні коди допомагають зрозуміти глядачеві, на що варто налаштуватися під час перегляду того чи іншого телевізійного продукту.

Репрезентативні коди — прийнятий у обраній культурній традиції набір мовних знаки, за допомогою яких глядачеві стають зрозумілими жанр і специфіка майбутнього повідомлення. Цей різновид кодів також є одним з основних під час передання текстів іншомовного походження — навіть якщо глядач-реципієнт не знає мови текстового наповнення, за допомогою жестів, рухів на екрані, міміки персонажів він розуміє загальну картину, «читає» зображення за допомогою усталеної системи, яку людина привчається інтерпретувати з раннього дитинства. Уже той факт, що сучасна людина навіть не замислюється про існування специфічної мови телебачення, свідчить про те, що у світі майже немає людей, які б не володіли цією універсальною мовою. На сьогодні це вміння навіть не помічають, воно є загальноприйнятим.

Автор повідомлення за допомогою кодування створює телевізійний текст, в якому в систему поєднано текст і зображення, таким чином, на процес створення тексту впливає об'єктивна дійсність та суб'єктивне ставлення автора, передані за допомогою кодування. Перекладач на первинному етапі опрацювання тексту оригіналу виступає водночас читачем, але таким читачем, який має на меті подальше продуктивне опрацювання матеріалу — створення тексту перекладу. Для того, щоб зрозуміти текст, виокремити важливі для перекладу деталі та визначити потенційні труднощі під час його опрацювання, перекладач починає процес декодування тексту оригіналу. Для цього він визначає соціально-культурні, технічно-професійні та рецептивні коди, застосовані автором повідомлення з метою передавання телевізійного тексту, та пропускає їх через систему власного декодування — знання та вміння, отримані перекладачем у процесі розвитку його як особистості та під час професійної підготовки, та аналізує в контексті об'єктивної дійсності. У результаті цієї обробки матеріалу виникає текст перекладу телевізійного тексту.

Створений текст перекладу телевізійного тексту переходить до редактора перекладу для остаточного опрацювання та перетворення на текст друготвору. Редактор під час першого опрацювання — ознайомлення з текстом — також проводить процес декодування вже за допомогою власної системи декодування і з метою аналітично-синтетичного опрацювання тексту перекладу, перевірки його на адекватність, подання свого варіанта виправлень і можливих доопрацювань, та аналізує в контексті об'єктивної дійсності. У процесі цієї діяльності виникає другий варіант тексту перекладу.

На наступному етапі перекладацької діяльності та створення тексту друготвору перекладач і редактор починають опрацьовувати твір разом — відбувається процес поєднання суб'єктивного ставлення до тексту двох сторін, спроектованого на об'єктивну дійсність з метою створення остаточного повідомлення. Для подання готового варіанту перекладач і редактор мають не просто створити адекватний текст перекладу, а й закодувати його для глядача-реципієнта, не спотворивши кодування оригіналу та подавши вербальний і невербальний відповідники. На цьому етапі створення якісного перекладу можливе лише за умови поєднання роботи перекладача як знавця тексту й кодування оригіналу та редактора перекладу як майстра слова, аналітика і критика створеного варіанта

друготвору. Водночас перекладач і редактор стикаються з проблемою декодування — якщо соціально-культурне кодування та репрезентативне кодування в перекладі можна подати, то частина технічно-професійного кодування (світло, подання зображення, поєднання кадрів) залишається незмінною. Однак можливим є варіант часткової заміни технічно-професійного кодування, наприклад, тільки музичного оформлення оригіналу, монтажу тощо. Потрібно чи ні проводити заміну відповідно до цільової аудиторії та мети повідомлення, мають визначати перекладач і редактор, оскільки суб'єктивна думка самого лише перекладача може спотворити остаточний варіант тексту перекладу, який потім потрапляє до реципієнта телевізійного тексту друготвору.

Для того, щоб зрозуміти будь-який телевізійний продукт, потрібно проаналізувати його за допомогою системного підходу та системного аналізу, тобто представити його як багаторівневу систему — набір елементів, поєднаних за допомогою певних правил з визначеною метою. На першому рівні цього аналізу досліджуються найменші самостійні одиниці. У звичайній мові — це набір фонем, у мові телевізійних текстів цей набір мовних одиниць підкріплюється набором найменших частин телевізійного продукту — набором кадрів. На другому рівні розглядаються телевізійні «речення», тобто «сцена» окремого сценарію, яка складається з мовно-словесної частини та набору зображень. На третьому рівні аналізується поєднання фразових єдностей у ланцюжки з повноправними елементами — мовно-словесні сценарні акти та їх зображувальні частини на екрані. На четвертому рівні отримуємо вже готовий продукт — сценарій повної серії серіалу (якщо розглядати як кінцевий елемент серію, а не повністю серіал або шар серіальної продукції) та її втілення на екрані з метою передання глядачеві інформаційного повідомлення з емоційно-експресивним навантаженням [4].

Отже, для того, щоб адекватно оцінити телевізійний текст і готовий телевізійний продукт, редактору потрібно не лише проаналізувати його текстове навантаження, а й звернути увагу на чинники, які відіграють не менш важливу роль під час формування цього витвору аудіовізуального мистецтва. Адекватний переклад і подальша робота редактора над текстовою частиною можливі лише після всебічного аналізу на всіх доступних рівнях для створення якісного продукту, зрозумілого глядачеві.

Переклад візуального твору ускладнюється наявністю як текстової частини матеріалу, так і невербального складника, який впливає на процес попереднього декодування тексту та поступового опрацювання перекладачем. Для того, щоб перекласти та відредагувати цей твір, потрібно спочатку проаналізувати соціально-культурні, техніко-професійні та репрезентативні коди тексту, після чого починається поетапне опрацювання поданого для перекладу матеріалу.

Таким чином, переклад як комунікаційний акт базується на поступовому й паралельному спілкуванні автора, перекладача та редактора як продуцентів та потенційного читача як реципієнта готового продукту — тексту перекладу. Від плідної співпраці всіх учасників комунікації залежить передання авторської думки, відтворення повідомлення мовою друготвору та адекватна міжмовна комунікація, що впливає на подальший розвиток культури окремої країни та суспільства цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування / М. С. Зарицький. — К. : Парлам. вид-во, 2004. — 120 с.

2. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. — М. : Междунар. отнош., 1980. — 274 с.
3. Лалл Дж. Мас-медиа, комунікація, культура. Глобальний підхід. Пер. з англ / Дж. Лалл. — К. : “Вид-во «К.І.С.»”, 2002. — 264 с.
4. Лотман Ю. М. Культура и взрыв // Лотман Ю. М. Семиосфера. — СПб : «Искусство—СПб», 2000. — С. 112–146.
5. Різун В. Теорія масової комунікації / В. Різун. — К. : ВЦ «Просвіта», 2008. — 260 с.
6. Селиванова Е. А. Моделирование перевода как интерпретативно-порождающего дискурса / О. О. Селиванова. // Вісник Черкаського університету. Сер. Філологічні науки. — Черкаси, 2006. — Вип. 94. — С. 17–26.
7. Чуковский К. Высокое искусство / К. Чуковский. — М. : Книга, 1988. — 400 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер — М. : Наука, 1988. — 215 с.
9. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / Р. О. Якобсон. — М. : Книга, 1978. — С. 16–24.
10. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe: Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu / T. Goban-Rlas. — Warszawa, Krakow : Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 1999. — p. 52–79.

Сегол Р., к.н. по соц. ком., доц.
НТУУ «КПИ», ИПИ, Киев

РОЛЬ РЕДАКТОРА ПЕРЕВОДА В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Проведенное исследование позволило определить роль перевода в системе межкультурной коммуникации, выделить границы вмешательства и роль редактора перевода в процессе создания переводного текста. Перевод сегодня становится основой обмена информацией между участниками коммуникационного процесса, владеющими разными языками, и именно от редактора перевода зависит качество декодирования и вторичного кодирования информационной составляющей сообщения.

Ключевые слова: адекватность, декодирование, кодирование, межкультурная коммуникация, перевод, редактор перевода.

Segol R., PhD, assistant professor

National technical university of Ukraine “Kyiv polytechnic institute”, Institute of printing and publishing, Kyiv

EDITOR OF TRANSLATION IN CROSS-CULTURAL COMMUNICATION

Proposed research is allowed to determine the role of translation in cross-cultural communication system, to set the boundaries and the role for editor of translation in the translated text's creation process. Translation has become the main part within the communication process of information exchange between different language groups and the quality of decoding and encoding for the information component of the secondary message is fully depends on editor of translation.

Keywords: adequacy, cross-cultural communication, decoding, editor of translation, encoding.